dfir brief
NR. 47
12-06-2024

Politisk handlerum og ansvar for at sikre universiteternes økonomiske robusthed

I rapporten *Universiteter for fremtiden* konkluderer DFiR, at universiteternes økonomiske robusthed er udfordret og at det dels skyldes forskydningen i balancen mellem basismidler og eksterne midler. Universiteternes økonomisk robusthed er forudsætningen for institutionernes langsigtede ansættelsespolitik og talentudvikling på tværs af områder og opgaver. Universiteterne skal udfylde mange forskellige samfundsroller ift. uddannelse, forskning, innovation og formidling. Det kræver en flerstrenget tilgang til talent, så der ikke kun rekrutteres blandt de forskere, der er gode til at sikre ekstern forskningsfinansiering. Danske Universiteter og seks private fonde har taget ansvar med en aftale om finansiering af afledte omkostninger, hvilket ifølge parterne frigiver ca. 750 mio. kr. i 2024 til universiteternes egen disponering. Der er dog fortsat behov for, at det politiske system tager ansvar for at sikre balancen mellem basismidler og eksterne midler. DFiR anslår, at forskningsreserven vil udgøre 5 til 6 mia. i 2025. Det er en oplagt mulighed for at øge universiteternes basismidler og dermed give universitetsledelserne bedre rammer for en langsigtet ansættelsespolitik.

Danske universiteters forskningsfinansiering

De danske universiteters forskning finansieres gennem både basismidler, som universiteterne selv kan disponere over, og eksterne midler, der bevilges til specifikke aktiviteter. Basismidlerne udmøntes gennem finansloven og har uændret udgjort ca. 10 mia. kr. i faste priser hvert år siden 2011, jf. Figur 1.

Figur 1 Basismidler og eksterne midler til forskning, 2007-2022, mia. kr. 2024-priser.

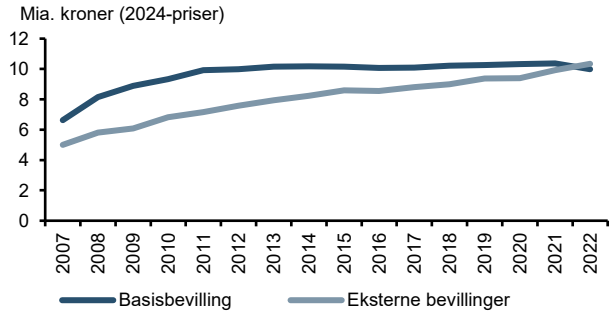

Kilde: Danske universiteters statistik beredskab og egne beregninger

Basismidlerne giver universiteterne en økonomisk uafhængighed og stabilitet, der muliggør en langsigtet ansættelsespolitik og finansiering af forskningsideer, der endnu ikke er modne til at opnå ekstern finansiering. Det sikrer talentudvikling, forskningsbredde og nybrud. Det er også tidligere blevet fremhævet, at basismidlerne anvendes til finansiering af dele af universiteternes forskningsbaserede uddannelser.[1]

De eksterne midler hjemtager universitetsforskerne fra offentlige og private fonde, EU og andre udenlandske kilder. Hjemtaget af eksterne midler er steget kontinuerligt siden 2007 med ca. 5 pct. om året. I 2022 hjemtog universiteterne 10 mia. kr. i eksterne midler, jf. Figur 1. Hvis udviklingen fortsætter vil de eksterne midler udgøre omkring 19 mia. kr. i 2030.

Basismidlerne bindes af eksterne midler

Når universiteterne modtager midler fra eksterne kilder, medfinansierer universiteterne en del af de eksternt finansierede forskningsprojekters afledte omkostninger. Det omfatter udgifter til administration, laboratorier og husleje. Det er vanskeligt at opgøre universiteternes afledte omkostninger. Der er f.eks. betydelige forskelle på tværs af forskningsområder og i de enkelte forskningsprojekter. I nedenstående beregninger skønnes det, at de afledte omkostninger udgør 70 pct. af de direkte omkostninger.[2] Baseret på det skøn blev ca. 4,4 mia. kr. af basismidlerne bundet af afledte omkostninger i 2022. De ubundne basismidler, der er tilbage efter universiteternes medfinansiering og som universiteterne kan disponere over, udgjorde dermed ca. 5,3 mia. kr., jf. Figur 2.

Figur 2 Udbundne og bundne forskningsmidler efter medfinansiering af afledte omkostninger, 2007-2030, mia. kr. 2024-priser.

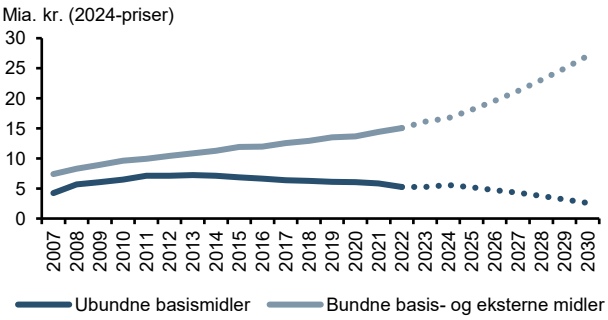

Kilde: Danske universiteters statistik beredskab og egne beregninger.

Det er positivt, at Danske Universiteter og seks private fonde har indgået en aftale, der ifølge parterne flytter ca. 750 mio. kr. fra projektmidler til dækning af afledte omkostninger i 2024. Beløbet vil stige i takt med øget ekstern finansiering fra fondene. DFiRs beregninger viser

dog, at universiteternes økonomiske robusthed fortsat vil være udfordret, hvis universiteternes samlede hjemtag af eksterne midler stiger som hidtil frem til 2030.[3] I så fald vil universiteternes medfinansiering udgøre ca. 7,7 mia. kr. i 2030, og fastholdes niveauet for basismidlerne, vil de ubundne basismidler udgøre ca. 2,6 mia. kr., jf. Figur 2.

Ny fordeling af det statslige forskningsbudget

Siden Globaliseringsaftalen i 2006 har det været en politisk målsætning, at det offentlige forskningsbudget udgør 1 pct. af BNP. Med afsæt i prognosen for BNP i 2025 og frem anslår DFIR, at det offentlige forskningsbudget vil udgøre 30,4 mia. i 2025 og stige til 31,8 mia. kr. i 2030.[4]

I dag indfris Danmarks 1-pct.-målsætning ved at tilpasse den etårige forskningsreserve, der er del af det statslige forskningsbudget. Hvis den praksis fastholdes, vil forskningsreserven udgøre 5 til 6 mia. kr. i 2025 og stige til ca. 7 mia. kr. i 2030. Forskningsreserven vil dermed udgøre ca. 30 pct. af det statslige forskningsbudget. Basismidlerne, der som del af finansloven og i modsætning til forskningsreserven har en treårig budgethorisont, vil udgøre ca. 40 pct. af det statslige forskningsbudget i 2030, hvis de fastholdes på det nuværende niveau. Det er et fald på ca. 10 pct.-point siden 2012.

Forskningsreserven udmøntes i dag fortrinsvist som tematiserede midler, hvoraf hovedparten uddeles af de etablerede fonde og programmer som Innovationsfonden, Danmarks Frie Forskningsfond, Udviklings- og Demonstrationsprogrammerne, Vækstfonden og Fonden for Entreprenørskab mf. Udmøntningen af forskningsreserven bidrager dermed til at øge andelen af eksterne og tematiske virkemidler ift. basismidlerne. I de senere år er den politiske detailstyring desuden taget til.[5] Det omfatter mindre puljer med projektmidler udmøntet via andre myndigheder eller direkte til forskningsmiljøerne. De udgør ca. 840 mio. kr. i forskningsreserven 2024.

Figur 3 Ubundne basismidler efter medfinansiering af afledte omkostninger, inkl. forøgelse af basismidlerne til 50 pct. af det statslige forskningsbudget 2012-2030, mia. kr. 2024-priser.

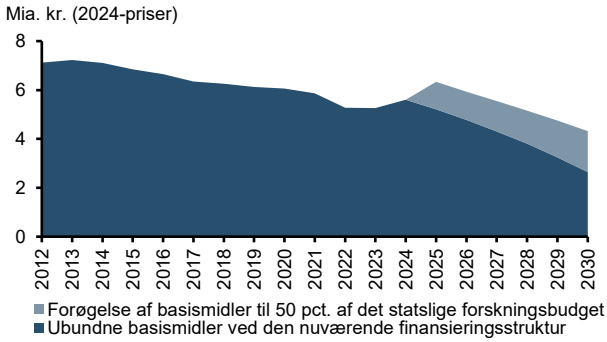

Kilde: Danske universiteters statistik beredskab, Uddannelses- og forskningsministeriet, Finansministeriet og egne beregninger.

DFiR foreslår en ny prioritering af den forventede tilvækst i det statslige forskningsbudget frem mod 2030, der skal forbedre universiteternes økonomiske robusthed. Hvis finanslovens basisbevilling forhøjes løbende, så den udgør ca. 50 pct. af det statslige forskningsbudget som i 2012, vil de ubundne basismidler udgøre ca. 4,3 mia. kr. i 2030, jf. Figur 3. Dermed udmøntes hovedparten af den fremtidige tilvækst i det statslige forskningsbudget gennem finanslovens basisbevilling, mens der er ca. 4 til 5 mia. kr. til politiske prioriteringer i forskningsreserven.

Ansvarlig ledelse ved universiteterne

En styrkelse af universiteternes økonomiske robusthed bør følges af en diskussion af basisbevillingens formål. I DFiRs optik bør to formål holdes for øje. For det første kan midlerne sikre rimelige vilkår for den frie forskning, herunder fastansatte forskeres adgang til ressourcer, så forskningsideer kan modnes og afprøves uden behov for ekstern finansiering. Det kan reducere den tid, forskerne bruger på ansøgningsprocesser i konkurrencen om eksterne midler. For det andet kan midlerne bidrage til en flerstrenget ansættelsespolitik med rekruttering og fastholdelse af medarbejdere, hvis spidskompetencer er undervisning, innovationssamarbejde eller forskningsformidling. Det er afgørende for, at universiteterne i fremtiden kan udfylde en bred vifte af samfundsopgaver.[6]

Endelig skal det bemærkes, at også andre offentlige forskningsinstitutioner har lignende udfordringer. DFiR erfarer, at professionshøjskolerne fik dækket omkring 10 pct. af de afledte omkostninger ved eksternt finansierede forskningsprojekter og dermed mindre end universiteterne, der skønnes at få dækket næsten 25 pct.

For yderligere oplysninger:

Frede Blaabjerg,
Formand i DFiR
Telefon: 21 29 24 54
E-mail: fbl@et.aau.dk

Mette Birkedal Bruun,
Næstformand i DFiR
Telefon: 24 87 46 48
E-mail: mbb@teol.ku.dk

Noter

[1] DFiR (2023): Universiteter for fremtiden

[2] Det er baseret på Deloittes opgørelse over universiteternes afledte forskningsomkostninger fordelt på videnskabelige forskningsårsværk, jf. Danske Universiteter (2023): Teknisk udmøntning af aftale om fælles finansieringsmodel, og Danske Universiteters tal for sektorens personaleforbrug, jf. Danske Universiteters statistiske beredskab. Det er også i overensstemmelse med sektorens egne skøn, jf. Altinget (2021): KU: Universiteter og fonde skal dele forskningsprojekters følgeudgifter mere ligeligt

[3] Novo Nordisk Fonden har dog meldt ud, at de i fremtiden vil investere en større del af den forventede øgede bevillingssum i udlandet, jf. Berlingske (2024): Rebien træffer historisk beslutning – Novo Nordisk Fonden vokser ud af Danmark sammen med Novo Nordisk

[4] Økonomiministeriet (2024): Økonomisk Redegørelse og Finansministeriet (2023): 2030-planforløb: Grundlag for udgiftslofter 2027

[5] DEA (2024): Forskningsreservens størrelse og struktur over tid og Videnskabernes Selskab (2024): Dansk Strategisk Forskning – nu og i fremtiden.

[6] DFiR (2023): DFiRbrief #43